

DISCURS ESEISTIC.

COERENȚĂ, REFERENȚIALITATE, COEZIUNE

Luminița CHIOREAN

Abstract

The textual coherence assumes temporality, referentiality and rules of coherence. The temporal order, the causality and the interval provide coherence to the esthetic discourse. The interval suggests the order of the discourse towards an ethics of the poetics. (The arbitrary feature of the interval requires to be substituted with a pre-order). The cohesion remains an indication of the esthetical discourse. In the text analysis, we have revealed the degree of co-textual in Nichita Stănescu's essay *Tom's Hemogram*. The dependence principle of contextual and co-textual aptness of the initiative and reactive constituents is based on the principle of dialogical interpretation.

În analiza textologică a discursului eseistic, rețin atenția, în special, aspectele referitoare la **coerență și coeziune**, fundamentale în organizarea sensului eseistic.

Coerența apare ca răspuns la întrebarea: „în ce condiții, un discurs, adică o suită de enunțuri, poate fi considerat bine format sau coerent?” [Moeschler, 423] Coerența textului presupune cel puțin două aspecte: (A) dimensiunile fundamentale ale coerenței discursului, adică *temporalitatea și referențialitatea*, și (B) *regulile de coerență*.

[A] Mai întâi, în urma analizei primului aspect, textul eseistic angajează **discursul** [Benveniste, 2000: 226-238] ca plan al enunțării, definit prin trei timpuri fundamentale, și anume: prezentul, viitorul și perfectul compus [perfectul comportă două funcții pe care sintaxa le deosebește: complinirea și anterioritatea, repartizate simetric între narațiune și discurs, prin aorist, respectiv perfect compus].¹ Imperfectul este comun ambelor planuri ale enunțării. În al doilea rând, *discursul* trimite la „orice enunțare ce presupune un locutor și un auditor, iar, din partea unuia, intenția de a-l influența pe celălalt într-un fel sau altul” [Benveniste, 2000: 251].

În acest sens, probăm și analiza lui Weinrich [1973, apud Moeschler, 1999: 424-425], o continuare a analizei lui Émile Benveniste [1966; ed. rom. 2000] (timpurile verbale se organizează în sisteme care trimit la două planuri de enunțare²) și a teoriei lui Kate Hamburger [1986, apud Moeschler, 2000: 424]: timpurile verbale sunt doar „semne obstinate”, adică cu o frecvență ce indică **o atitudine locuționară** (comentariu sau discurs și povestire) și **o perspectivă locuționară** (retrospectivă, prospectivă sau perspectivă zero). Luăm, spre exemplificarea pe această grilă a temporalității, fragmente din eseul *Distanța dintre gură și brână*. În urma analizei secvențelor verbale, vom avea informații textuale asupra dimensiunii sau dimensiunilor temporale, însemne înregistrate în tabelul:

Frg eseu	Structuri verbale	Timp			Persoană			Număr	
		Prezent	Trecut	Viitor	I	aII ^a	aIII ^a	Sg.	Plr.
I	<i>se poate (considera)</i>	+R imp	-	-	-	-	+	+	-
	<i>(el) poate (reprezenta)</i>	+A	-	-	-	-	+	+	-
	<i>ținând...</i>	+A	-	-	-	-	+	+	-
	<i>(noi) putem (considera)</i>	+A	-	-	+	-	-	-	+
	<i>(noi) putem (considera)</i>	+A	-	-	+	-	-	-	+
	<i>(noi) putem (accepta)</i>	+A	-	-	+	-	-	-	+
	<i>(omul) este ... fințâ</i>	+A	-	-	-	-	+	+	-
	<i>(ele) nu sunt decât decăderi</i>	+A	-	-	-	-	+	-	+
	<i>(din om)</i>	+A							
<i>(noi) putem socoti</i>		-	-	+	-	-	-	+	

Conform reprezentării temporale din tabelul propus mai sus, putem extrage următoarele concluzii: (1) textul eseistic este **un discurs dialogic** (sau **conversațional**) consumat majoritar într-un prezumtiv viitor ce stabilește o relație amiabilă cu un prezent activ. Situația pledează pentru: (2) o atitudine ilocuționară, persuasivă, simultan petrecută cu ... (3) ... o receptare a sensului eseistic la maximum! Care este explicația folosirii viitorului raportat la trecutul verbal cu formele de imperfect, perfect simplu (aoristul, cf Benveniste), mai mult ca perfectul? În lectura eseului citat, timpurile trecutului sunt folosite în redarea parabolei biblice, considerată o narațiune sau enunțare istorică! (4) Tabelul este de uzanță și în interpretarea *coeziunii*, modalitate absolut necesară în realizarea „globalizării” sensului textual, aici: eseistic.

Într-alt eseu stănescian, *Despre corpul alergic al ideilor*, enunțarea istorică este folosită la început devenind pretextul eseistic, demers narativ care deschide apetitul spre „istorie”, fabulație, făcând trecerea spre comentariu: discurs despre ... „corpul alergic al ideilor”. Astfel, sub apanajul stilistic al perpetuării acțiunii la imperfect din enunțul afirmativ: „*Cel mai mare miracol al existenței terestre îl constituia nașterea ideilor*”, enunț autotelic prin înregistrarea „miracolului”, care, poate, nici nu mai avea nevoie de condiția superlativă, imperfectul copulei „a constitui” oferă o retrospectivă generoasă în atribute suficiente spre a susține „geneza ideilor”.

Spiritul eseistic nemulțumit de incertitudinea pe care o sesizează în alocutor, forțează textul argumentativ printr-o frază de succesiune a faptelor ipotetice, construite cu ajutorul conectivului potențial „dacă”, spre a genera acțiuni concentrice, simultane la nivelul spațiilor natural, artificial, abstract.

În interioritatea ordinii temporale se manifestă **relații cauzale** – cum s-ar putea explica altfel geneza decât printr-o înlănțuire cauzală? Se prezintă succint cauzalități și raporturi simultane petrecute în cosmos între lumile imaginarului poetic stănescian, reflexii ale spațiilor *natural, artificial, abstract* și *intervale* [Derida] citite ca inferențe.

Prin **ordinea temporală, cauzalitate** și **interval** se redă coerența discursului ce propune o arhitectură discursivă inter - spații! Intervalul de final poate fi gândit printr-o inferență de tipul: *omul se află mereu între ...*, manifestată printr-un enunț de tipul(a): *omul se află mereu ... între stările de alienare sau de atracție!* Sau(b): *omul se află mereu între cosmos și logos ... între spațiul natural și cel abstract!* Sau(c): *omul e ζοόν politikón aflat între știință și artă!* Sau(d): *... prezintă un univers (in)finiit și interior universului natural. Și, în fine(e): Ignorându-și propria inimă (spațiul abstract), alienându-se de spațiul natural, omul se află mereu într-o tensiune alergică față de spațiul artificial(cel specific antroposului)*

Procesul inferențial constă într-unul sau mai multe puncte de vedere (al) ale concluziilor lingvistice corelate cu efectele textuale: „**Inferența** e calcul interpretativ prin care se reconstruiește un

conținut implicit prin formularea unor ipoteze, în conducerea manifestării oricăror forme de incompletitudine sau de ambiguitate în produsul verbal textual, ce provoacă interpretări incerte.”[Vlad, 2000: 70]

Mecanismul inferențial se prezintă ca modele deductiv, inductiv (probalistic) și abductiv (analogic)! În interpretarea unui parcurs inferențial sau model comunicativ-pragmatic, intervin fenomene textuale, ca de exemplu: anafora (în anumite realizări discursive), coreferința (ambiguitate referențială), conectorii pragmatici, elipsa textual-discursivă, ironia, metafora, metonimia, sinecdoca și alte „efecte de sens”, pe care le vom discuta în cadrul izotopiei!

Ca ultim interval al eseului mai sus-citat propunem „re-lectură” metaforei: „*A îngrozi natura!*”, sugestivă în eseu. *Ignoranța, alienarea, alergia ca epidemie noetică* sunt stări ce-i vor produce eului creator „dislocări” existențiale de propria biografie, resimțite acut în antropogonie și redată de o conștiință lirică lucidă, dinamizând o poetică a rupturii care va antrena schimbarea tematică (dinspre memoria războiului spre adolescență) și modificarea concepției poetice (de la poezia metaforică spre „starea poeziei”, trezirea conștiinței, transcenderea în spirit și în cuvânt).

De reținut! În discursul eseistic stănescian, *intervalul*, principiu activ al coerenței, devine sugestie a ordinii spiritului eseistic și propune *o etică a spiritului poetic*. E evident că arbitrarul intervalului se cere înlocuit cu o pre-ordine. „*Cum se supraviețuiește decent în interval? [...] Etica e o disciplină a intervalului, [...] ea nu e acasă decât în spațiul de dinaintea opțiunii ultime.*”[Pleșu, 1994: 8] Etica intervine în selectarea și sistematizarea ideilor estetice vehiculate în eseu, prin medierea izotopiilor!

[B] O altă dimensiune a coerenței constă în *coerența tematică și referențială*. Primul aspect al coerenței, cel tematic, este validat prin opțiunea pentru conceptele estetice raportate la poezie, de unde și tipul eseului poetic. Din remarca: „*Cel mai înalt vârf al esteticii e etica*”[Stănescu], de unde existența la nivelul textului discursiv a unei *competențe estetice* (sau *etice* ?) a eseistului, dar și a cititorului.

Referențialitatea este prezentă la „*nivelul raporturilor dintre expresiile coreferențiale ale discursului și rolul lor în asigurarea coerenței.*”[Moeschler, Reboul, 1999: 431]. Altfel spus, un discurs se fundamentează pe baza enunțurilor între care sunt evidente legături de natură diversă, și anume: *tematică, referențială, propozițională, ilocuționară, argumentativă*.

Preluăm raționamentul pragmatic conform căruia: „[...] *coerența este mai mult o chestiune de interpretare decât o chestiune formală: o suită de enunțuri este coerentă și constituie un discurs bine format dacă și numai dacă există o interpretare potrivit căreia enunțurile respective pot fi puse în legătură unele cu altele*”[s.a.][Moeschler, Reboul, 1999: 436] Exemplificăm observația teoretică prin interpretarea fragmentului - dialog din eseu *Scrisori de dragoste sau înserare de seară*: „Toma răspunde: *El este trecerea stândă locului, locul mișcării dinlăuntru, adică semnul. // Toma mai adaugă: Semnul e singurul care este în afară. El este dezîmbrățișarea cuvântului cu lucrul cuvântat.*”

Ioachim zise: *De la o vreme se face tot mai frîg³, dar albul zăpezilor nu se arată și nici negru⁴ urmelor⁵ labelor de lup tras spre munte. Într-adevăr!*”

Textul conține două lanțuri referențiale: două replici spre completarea raționamentului discipolului (*Toma mai adaugă...*), cea dintâi identitate referențială, iar replica maestrului, o a doua prezență.

Primele replici sunt construite pe dihotomia static vs. dinamic incluse într-un *lanț anaforic*⁶[reluarea prin anaforă]: pronumele personal, persoana a III-a, *el*, în reluarea substantivului-subiect: *semnul*. Lanțul anaforic surprinde semantica inițierii, aici statutul discipolului. „Semnul”, obiectul de referință în discurs, este ca definit ca expresie un *stând locului*, sintagmă clădită pe un paradox care asociază [+static] cu un gerunziu perceput [+dinamic], continuitate completată printr-un topos deschis, neprecizat: *loc*. E un *stând locului* [+static] simultan petrecut cu o *trecere* dincolo [+dinamic], *în afară*, ... definind sfera conținutului, semnificanța! Asta presupune *comentariul*: ca semnificant, semnul se concentrează într-o expresie

fixă, dar ca semnificație poate fi oriunde, oricând altceva în funcție de context...! Argumentarea vine din partea lui Ioachim, maestrul, ziditorul enunțării instituite printr-un *lant referențial*⁷ desemnând un „real”.

Astfel, frigul asociat de obicei cu zăpada preferă un context insolit: conservarea într-o altă identitate, albul și negrul nu sunt altceva decât valori asociate oscilării între lumi! Frigul primește semnificația lucidității: frigul Golgotei! Zăpada este apa purificatoare prin excelență [Durand, 2000: 213]; în ea sunt reunite în stare pură toate virtuțile cathartice: limpezimea, prospețimea, luminozitatea, răceala. „*Apa spală; zăpada transsubstanțiază!*” [Braga, 1993: 112]. Mai mult: dacă albul poate prinde o cădere pleonastică dintr-o zăpadă, negrul este asociat urmelor de lup. De aici, sensul poetic al schimbării identitare, trecerea în altceva, se conservă într-o Hiperboreea, ținut utopic stăpânit de Apollo, Fauna Hiperboreei – vulpe, urs, lup, ren – este reprezentativă în poezia stănesciană pentru foamea spirituală, devorare prin cunoaștere! Foamea lupului sau *mutarea în lup* devine opțiune pentru transcendent! După cum se observă, sensul poetic al eseului activează „un adevăr polipier” ce abordează discursul dinspre un anume duct (ontologic, mitologic, psihologic, lingvistico-pragmatic etc.) Asta presupune deschiderea eseului stănescian spre poetic, spre poezie ca organ de cunoaștere continuă fiind o nouă provocare pentru cititor!

[C] **Coeziunea** constă în „capacitatea elementelor verbale explicite (co-prezente) de a realiza legături intra-textuale de sens.” [Vlad, 1994: 71] Adică: „un discurs va fi considerat coeziv, dacă există relații propoziționale între enunțurile care îl compun: relații temporale, tematice sau referențiale.” [Moeschler, 1999: 440] S-a subliniat deseori că o condiție a coeziunii ar fi **progresia**⁸, în sensul insistenței folosirii unor anumite elemente semantice, posibile a se institui în nuclee izotope. Coeziunea rămâne un indiciu cartezian al discursului, mai cu seamă al celui de natură eseistică (ce trimite spre rațiune, logica enunțării!)

Notă 1. Ca **reguli de coerență** a discursului, reținem: **coerența**, prin care este posibilă interpretarea discursului [proprietăți formale explicitate fie prin relații intra-enunțiale, fie extralingvistic, prin inferențe, apelând la o premisă implicitară, la o ipoteză contextuală sau la o schemă standard de acțiuni – script, plan, scenariu!]; **coeziunea**, dimensiunea lingvistică și semantică a discursului, și, în fine, **conexitatea**, prin care se înțelege proprietatea realizării relațiilor intra-enunțiale prin mărci lingvistice, de exemplu: conectorii pragmatici!

Un *conector pragmatic* este un gramatem – conjuncție, adverb, locuțiune - al cărui rol este de a lega fragmente de discurs și de a contribui la constituirea unor unități discursive complexe, plecând de la unități discursive simple. De exemplu, situația apozemului *adică* „dezvoltat” într-o construcție apozitivă, cu rol emfatic, deci fără funcție sintactică, un modalizator [Chiorean, 2004: 49-50] echivalent cu construcția: *care va să zică; după cum spuneam; cine (nimeni) altul / alta decât ...*⁹ ! Prin urmare, funcția coerenței constă în *interpretabilitate*, ca a coeziunii în *continuitatea informațională*, iar funcția conexiunii este claritatea, fluenta, unitatea sensului textual: „[...] prezența unui conector face conexitatea *non-ambiguă și univocă*.” [Moeschler, Reboul, 1999: 441]

Notă 2. În *Dicționarul enciclopedic de pragmatică* [1999, ed. rom.], Jacques Moeschler și Anne Reboul fac „o digresiune” spre pătrunderea regulilor de coerență, insistând pe două aspecte: (a) cele patru metareguli de coerență [Charolles, 1978], „*care dau seama de intuiția preteoretică de coerență sau de incoerență asociată judecăților noastre discursive*” [apud Moeschler, Reboul, 1999: 441] și (b): „[...] în cursul desfășurării interacțiunii verbale, enunțurile sunt supuse unor restricții secvențiale sau restricții de înlănțuire” [Moeschler, Reboul, 1999: 443]. În eventualitatea abordării unei analize textuale, merită a fi amintite metaregulele de coerență sau cele patru „reguli ale regulilor”: repetiția¹⁰, progresia¹¹, non-contradicția¹² și relația¹³. *Regulele de înlănțuire* sau **restricțiile conversaționale** sunt de două tipuri, care vizează „schimbul” la nivelul constituenților (reactiv vs. inițiativ)¹⁴ sau „intervențiile”: **restricțiile inter-intervenții** și, respectiv, **restricțiile intra-intervenție**. [Moeschler, Reboul] În funcție de saturarea condițiilor, se stabilește **gradul de adecvare**

cotextuală a discursului [cf Moeschler, 1999: 444], adică îndeplinirea restricțiilor secvențiale (de aici: coerența comportă diferite grade, o scară de valori). Spre exemplificare a *gradului de adecvare cotextuală*, vom lua mostre de discurs eseistic din *Hemografia*:

„[1] *A venit îngerul și mi-a zis: de atâta amar de vreme te veghez ca să ajungi om de știință și tu până acum n-ai inventat nimic!*

[2] *Cum să nu: am inventat; numai că știința pe care am creat-o este atât de subtilă, încât uneori se confundă cu firescul. Ea se numește hemografia, adică scrierea cu tine însuși.*

[31] *Această scriere încearcă să oprească în loc ceea ce nu poate fi niciodată în loc: [...] pricina secretă de a exista a celui care există, adică.*

[32] *[Hemografia] are vârsta celui care se scrie pe sine. Strămoșii ei sunt în viitor.[...]*

[33] *Cel mai mare hemograf nu s-a născut încă [...]*

[33.1] *[...] trupul lui va fi o neasemuită vorbire[...]*

[33.2] *[...] toată ființa lui va revărsa un fel de fericire a vorbirii [...]*

[33.3] *[...] El nu va scrie multe cărți, dar cuvintele lui vor fi nesfârșite [...]*

[33.4] *El își va aduce aminte numai de o ființă foarte frumoasă și care [...] va urma să se nască.*

[34] *Hemografia este abstractă și practică totodată. Te scrii pe tine pe dinăuntru sufletului tău mai întâi, ca să poți la urmă să scrii pe dinafară sufletele altora.*

[4] *Îngerul se uită posomorât la mine:*

- *Eu aș fi vrut să fac din tine un om, iar nu un înger. De ce mă dezamăgești?*

[5] *Trece în fugă un copil și se oprește brusc. Se uită lung la noi și ne spune:*

- *Mă, voi nu vreți un măr, că mie nu-mi mai este foame de el!” [Stănescu, 1990: 305-307]*

Conținutul eseistic este dispus pe secvențele discursive ale construcției discursului eseistic – duct, pretext, experiment eseistic, concluzie, epilog, respectându-se grila de interpretare R-TEXT, conform căreia, în analiza textologică, am avut în vedere activarea sensului prin Interpretantul imediat la nivelul ductului (verbul *a inventa* își asumă rolul izotopic: *a inventa* devine sinonim cu *a crea*; bineînțeles, având în vedere eseul poetic, aici, ductul va fi comunicarea poetică!), a seriei de raționamente lansată de Interpretantul dinamic în pretext (*am inventat ... hemografia*) și experiment (supus demonstrației eseistice în scopul comprehensiunii hemografiei și a agentului ... hemograf!), a Interpretantului final, în logica conclusivă a discursului de referință (*a inventa* devine *a face ... un om, iar nu un înger*), respectiv apelul reînnoit la Interpretantul inițial, la nivelul epilogului (*mărul*: semnal pentru debarcarea în real; prin urmare, imaginarul poetic de referință în acest eseu este *mundus imaginális*). Interpretantul final este corelat cu un nou duct ce propune planul ideatic al altui eseu: *Al meu suflet, Psyche* (eseistul va „experimenta” imaginarele poetice: sensibil vs. inteligibil), ce va solicita receptarea eseului *Răsul rațiunii estetice* (logosul este „locul în care materia se desparte definitiv de vid”) care, la nesfârșit, va produce sens eseistic despre comunicarea poetică!

Revenind la analiza gradului de adecvare cotextuală a discursului eseistic *Hemografia*, observăm că secvența inițială [1] „*A venit îngerul (și) mi-a zis: [...]*” validează complinirea ca sens a constituentului reactiv prin secvențele argumentative anunțate de semnele de punctuație „două puncte”:

[1a] *de atâta amar de vreme te veghez* CT – CCP [discurs coeziv]

[1b] *ca să ajungi om de știință* CT₁-CCP₁-CI₁-CQA₁ [discurs coerent]

[1c] *(și) tu până acum n-ai inventat nimic!* CT₂-CCP₂-CI₂-CQA₂ [discurs coerent]

Timpul „vegheții” specific naturii angelice [CT: înscrierea în destin] are ca finalitate derivarea „*om de știință*” din ductul „inventării destinului” [CI: ipostază a devenirii] anulat prin segmentele corelative ale negării [CQA: ipostază ce contravine „așteptărilor”]: modalizatorul „*nu*” și pronumele negativ „*nimic*”. De fapt, negarea devine tehnica ce incită alocutorul spre

conversație [2], funcționând ca o amânare spre așteptate inferențe explicative (argumentative) de tip [3], consemnate în raționamentele experimentului eseistic despre variantele stănesciene ale contemplerii prin comunicarea poetică: aici, *hemografia*, demonstrată prin secvențele [3₁₋₄], în alt eseu, *hemolexia!*

Conexiunea se verifică la fiecare nivel al discursului: la nivelul secvențelor tip [3] prin reluarea verbului *a inventa* din [2] forma perfectului compus consfințind desăvârșirea hemografiei ca tehnică (de ce nu?) textualistă (o meta-tehnică!), o tehnică *a firescului*, starea ce are ca sursă pe *a fi - fire*, semem deschizător de câmp verbal al existenței; apoi la nivelul secvențelor argumentative [3_{3.1-3.4}] pentru portretul *hemografului* [3₃]!

Secvența [4] „*Îngerul se uită la posomorât la mine:*” - volitiv consumat într-o dezamăgire:

[4a:] *Eu aș fi vrut să fac din tine un om[...]* CT (dezamăgire, deziluzie) – CCP (act consumat, deșertăciune!)

[4b]: ... *iar nu un înger...* CT (devenirea) + CCP (ancorarea eului în *realia*, în imaginal, nu în real!) + CI (devenire... cu sens creator)

[4c]: *De ce mă dezamăgești?* CT (retorica dezamăgirii) + CCP (retorism confruntat cu adevărul afirmației conținute la nivelul constituentului inițiativ din secvența [1]) + CI (funcția ilocutionară).

Secvența [4] corespunde concluziei eseistice: fiind satisfăcute condițiile CT + CCP + CI, ne confruntăm cu un discurs **coerent**. Ca epilog, intervine secvența [5]: discursul conține (oare de ce?) debarcarea în real, coborârea dintr-o *imaginatio vera* în realitate - un copil renunță la măr, adjuvant devorator al... realului, un abandon generos în favoarea ... hemografului și a îngerului acestuia, care [straniu!] își iese din imaterialitate (aici vorbește, e locutorul!).

Care ar fi semnificația gestului generos făcut de copil printr-o oprire bruscă din alergarea de ... destin – imaginea vieții ca o competiție? Mărul, fruct al păcatului, continuă a-și exersa funcția de ispită asupra omului. Mărul e semnalul care anunță ... stația de sosire sau, poate, o haltă, de fiecare dată, alta, inedită în cunoaștere! Mărul cunoașterii va ispiti în crearea de ontos. Și cine altul creează ontos, dacă nu cel care se bucură de poezie: organ continuu (de cunoaștere)! ... Și istoria omului continuă repetând ipostazele (ca) daimon – înger, printr-o alergare între lumile posibile: *reală vs. imaginată vs. imaginală*, în scopul umplerii cu sens a ființei universale (la care și el participă). *Mundus imaginalis*, spațiul privilegiat dialogului despre hemografie, pledează pentru percepția imaginală, acel Interpretant imediat ce va dinamiza sensul textual hiperdens! Ca „aplicație poetică” stănesciană în percepția imaginală este relevant volumul *Noduri și semne*.

Complementare adecvării cotextuale sunt **condițiile de adecvare contextuală**, referitoare la constituentul inițiativ în raport determinant (de subordonare) față de cel reactiv. Prin urmare, adecvarea cotextuală a constituentului reactiv determină adecvarea contextuală a constituentului inițiativ, după principiul de dependență a adecvării contextuale și cotextuale a constituentilor inițiativi și reactivi: „*Cu cât constituentul reactiv satisface mai bine restricțiile de înlănțuire, cu atât el consfințește mai mult adecvarea contextuală a constituentului inițiativ, cu cât constituentul reactiv satisface mai puțin restricțiile de înlănțuire, cu atât el consfințește mai mult inadecvarea contextuală a constituentului inițiativ.*” [Moeschler, 1999: 444]

Acest principiu se construiește pe fundamentele principiului de interpretare dialogică, enunțat astfel: „**Interpretarea unui constituent de tip intervenție este un fapt dialogic și este rezultatul înlănțuirii dialogice la care dă loc acest constituent.**” [Moeschler, 1999: 445] De exemplu, natura angelică a locutorului din *Hemografia* susține un dialog nu despre percepția comună, ci despre percepția imaginală, încât imaginarul desfășurat va fi *mundus imaginalis*.¹⁵ După cum interpretam mai sus, mărul cunoașterii nu-și dezmente funcția ispititoare, aici, aceea prin care se reclamă sens poetic existentelor reale!

Intervențiile ce au loc prin restricțiile de înlănțuire intra-intervenție sunt ilustrate prin condițiile tematică (CT)¹⁶, de relație argumentativă (CRA)¹⁷ și de orientare argumentativă (CQA)¹⁸. Cea din urmă condiție, CQA, corespunde principiului de non - contradicție argumentativă [cf Moeschler, 1999: 446-446], enunțat prin aspectele: [a] nu se pot susține două concluzii opuse cu același argument; [b] două argumente opuse nu pot susține aceeași concluzie.

În concluzie, analiza discursului este o disciplină eterogenă, de unde „traversarea” acesteia de curente și teorii lingvistice diferite. Evidențiem acest fapt printr-un fragment din gândirea aceluiași autor, care apreciază că analiza discursului solicită informații din mai multe domenii umaniste. Prin extrapolare, apreciem **topofilia umanistă**¹⁹ din discursul eseistic stănescian, mult apropiat poeziei, ca manifestare a entropiei la nivelul științelor omului, oferind o lectură a traseelor existențiale posibile a fi înscrise într-o antropogonie !

BIBLIOGRAFIE LINGVISTICĂ

- Emile Benveniste, *Probleme de lingvistică generală*, trad. Lucia Dumitru, Teora, 2000
Corin Braga, *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, Imago, Sibiu, 1993
Jacques Derrida, *Diseminarea*, trad. Cornel Mihai Ionescu, Univers enciclopedic, 1997
Gilbert Durand, *Structuri antropologice al imaginarii*, trad. Marcel Aderca, Univers enciclopedic, București, 2000
Jacques Moeschler, Anne Reboul, *Dicționar enciclopedic de pragmatică*, coord. trad. Carmen Vlad și Liana Pop, Echinox, Cluj-Napoca, 1999
Carmen Vlad, *Textul aisberg*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000

IZVOARE

Nichita Stănescu *Fiziologia poeziei*, Eminescu, București, 1990

NOTE:

¹ Aoristul (perfectul simplu) e specific enunțării istorice: „Pentru istoric, prezentul [nu: prezentul istoric, care nu-i decât n artificiu de stil], perfectul și viitorul [nu: prospectivul!] sunt excluse, pentru că dimensiunea prezentului este incompatibilă cu intenția istorică.” [Benveniste, 2000: 233]

² Clasificarea timpurilor (lui Benveniste) soluționează textual diferența dintre perfectul simplu (timp de prim plan) și imperfect (definit ca un timp de fundal / plan secund) [cf Moeschler, 2000: 424]

³ „Vremea” înregistrează o intensificare temporală, „gravitatea” timpului, care este asociată metonimic „frigului” ce provoacă o interpretare existențialistă, îndepărtându-se de metaforicul timp hibernal prin „frigul Golgotei”, căci: „Toma, nu crucea e grea, căci nimica, îți zic, nu are greutate; fulgul e greu, căci e prea plin de frigul Golgotei.” [Stănescu, 1990: 330]

⁴ Ca inferențe estetice, „albul” și „negrul” vor „dejuca” valoarea!

⁵ „Urma, urmele” numesc paradigma stilistică poetică ce așteaptă complinirea! Sintagma „urme de lup” devine „urma cuvântului” ca foame, devorare, inferențe prezente și în critica literară.

⁶ „Un lanț anaforic este o suită de termeni singulari ce apar într-un context astfel încât, dacă unul dintre ei se referă la un lucru, atunci toți ceilalți se referă la același lucru.” [Moeschler, Reboul, 1999: 437]

⁷ „Condiția necesară pentru existența unui lanț referențial într-un text este ca expresiile să fie coreferențiale, adică să permită desemnarea unuia și aceluiași segment de realitate.” [Moeschler, Reboul, 1999: 437]

⁸ De fapt, progresia nu e singura condiție a coeziunii, ei alăturându-i-se, repetiția, non-contradicția și relația, explicate mai jos!

⁹ Exemple: ... *M și C, adică prietenii tăi...* / *M și C, care va să zică (după cum spuneam / nimeni alții decât ... / cine alții decât...) prietenii tăi...*

¹⁰ Metaregula de repetiție se referă la coeziunea textelor exemplificate de lanțurile anaforice și de cele referențiale, precum pronominalizările, descripții definite, referențializări deictice contextuale, substituții lexicale, identitate

---

presupozițională și reluări inferențiale: „*Pentru ca un text să fie coerent, trebuie să conțină în dezvoltarea sa lineară niște elemente cu recurență strictă.*” [Moeschler, Reboul, 1999: 441]

¹¹ Metaregula de progresie: „*Pentru ca un text să fie coerent, trebuie ca dezvoltarea să fie însoțită de un aport semantic mereu înnoit.*” [Moeschler, Reboul 1999: 442]

¹² Metaregula de non - contradicție. „*Pentru ca un text să fie coerent, trebuie ca dezvoltarea să nu introducă nici un element semantic care să contrazică un conținut exprimat sau presupus de o ocurență anterioară sau deductibil din aceasta prin inferență*” [Moeschler, Reboul, 1999: 442]

¹³ Metaregula de relație: „*Pentru ca o secvență sau un text să fie coerente, trebuie ca faptele la care se referă în lumea reprezentată să se lege între ele.*” [Moeschler, reboul, 1999: 442]

¹⁴ Acestea se exprimă prin condițiile: **CT** (condiția tematică): impune constituentului reactiv o temă identică cu cea a constituentului inițiativ (inițial); **CCP** (condiția de conținut propozițional): impune constituentului reactiv stabilirea unei relații semantice (opozitivă, implicativă sau parafrastică, corespunzătoare sintactic, circumstanței opoziționale) cu constituentul inițiativ; **CI** (condiția ilocuționară): impune constituentului reactiv un anume tip de funcție ilocuționară; **CQA** (condiția de orientare argumentativă): impune constituentului reactiv o orientare argumentativă similară constituentului inițial. [apud Moeschler, 1999: 443]

¹⁵ Constituentul de tip intervenție întemeiază un alt tip de imaginar în poezia modernă: univers imaginal, imaginar anunțat de altfel, mai cu seamă, de către Ion Barbu.

¹⁶ CT: obligația de a continua intervenția prin menținerea obiectului de discurs prezent în constituentul final al intervenției. [apud Moeschler, 1999: 444]

¹⁷ CRA: obligația de a continua intervenția cu un constituent care să poată intra în relație argumentativă cu primul constituent al intervenției. [apud Moeschler, 1999: 444]

¹⁸ CQA: obligația de a continua intervenția cu un constituent care nu contrazice orientarea argumentativă a primului constituent al intervenției. [apud Moeschler, 1999: 444]

¹⁹ Eseul este locuit de om sau, la fel de bine, omul locuiește eseul! Eseul este casa pentru *antropos*, spațiu construit pe relația triadică: *logos-antropos-cosmos!*